

Assessio och forskningsetikken

Katarina Forssén

Efter genomläsning av Knut Dalens debattinlägg om Assessios riktlinjer i när det gäller användning av test i forskning (2/2006, s. 147), tror jag att några klarlägganden är på sin plats.

Behörighetsbestämmelser

De flesta av Assessios psykologiska test omgärdas av behörighetsbestämmelser. Generellt gäller (i Sverige) legitimation som psykolog och (i Norge) cand. psychol. som krav för inköp. Dessa behörighetsbestämmelser grundar sig på ett ställningstagande kring att psykologiska test är kvalificerade verktyg, vars användning kräver adekvat kunskap och kompetens. Kring detta är Assessio överens med såväl det svenska, som det norska psykologförbundet.

När det gäller forskningsprojekt i vilka ansvariga önskar använda hela eller delar av psykologiska test, är det emellertid (enligt svenska erfarenheter) inte ovanligt att man har en annan kompetens än den vi regelmässigt betraktar som erforderlig. Forskare inom psykologiområdet har valt en annan bana än klinikern och har inte haft intresse, eller anledning, att skaffa sig legitimation som psykolog. Åter andra forskare kan vara läkare, logoped, sjuksköterskor eller lärare, men ändå verka inom det psykologiska forskningsfältet.

I informationstexten på vår hemsida kan man läsa:

«De flesta av Assessios test är omgärdade av behörighetsbestämmelser. För merparten av testen gäller psykologlegitimation. För forskningsändamål kan Assessio göra avsteg från denna princip. Av vikt är emellertid att det i ansökan tydligt framgår vem som ansvarar för projektet samt för den etiska tillämpningen av psykologiska test.»

För att åstadkomma en rimligt smidig – och samtidigt etiskt försvarbar – tillgång på psykologiska test till forskningsprojekt finns en rutin där man som forskare kan ansöka om att få använda dessa test i sin forskning, om man inte automatiskt har den behörighet som krävs för inköp. Dessa ansökningar godkänns regelmässigt och är i huvudsak att betrakta som en administrativ rutin. Denna är avsedd att underlätta både för vår kundtjänst, och för den beställare som kontaktar oss för inköp.

Är man legitimerad psykolog köper man naturligtvis de test man är intresserad av till projektet utan att behöva gå denna väg. Man ska dock vara medveten om att de ansökningar som kommer oss tillhanda är av mycket varierande slag. Allt från stora projekt med fast förankring i etiska kommittéer och forskningskommittéer, till små projekt med lös förankring i den akademiska världen. Vi förbehåller oss därför rätten att kräva av alla aktörer utan den formella kompetensen vi kräver för inköp av psykologiska test, att man talar om vem man är och vad man vill använda testet till.

Upphovsrättsliga aspekter

Vår erfarenhet är att man i många forskningsprojekt endast vill använda delar av publicerade test, alternativt göra ändringar av testets format. Kanske man vill klippa ihop frågor från olika test till ett formulär, ändra ordalydelsen av vissa frågor, datorisera ett test osv. Få test lämpar sig kanske i sin helhet för den användning man inom forskningsprojektet har behov av.

Detta är förståeligt. Det är dock, enligt upphovsrättslagen, inte tillåtet att göra förändringar i ett publicerat test utan upphovsrättshavarnas tillstånd. Inte i klinisk verksamhet – och inte heller i forskning. För att underlätta för forskare med ett fullt legitimt intresse av att anpassa test och testuppgifter till den egna forskningen – och som självfallet inte har något intresse av att göra sig

skyldiga till lagöverträdelser – har vi därför försökt skapa en rutin där vi ber forskare beskriva vilka förändringar man vill göra, så att vi formellt kan godkänna dessa.

I detta finns även en ekonomisk aspekt. Om en forskare i större eller mindre utsträckning vill göra ett «skräddarsytt» test, dock genom att använda sig av uppgifter från test som är kommersiellt tillgängliga och upphovsrättsligt skyddade, träffar vi också en ekonomisk överenskommelse. Forskaren får vårt tillstånd till att använda uppgifter på det sätt han eller hon önskar, men får också betala för den rätten, vilket enligt mitt sätt att se är rätt och rimligt. Alternativet hade varit att köpa de olika testen i sin helhet, vilket hade inneburit en betydligt högre kostnad.

Tyvärr florerar ibland i forskarkretsar en föreställning om att man har «rätt» att fritt kopiera, ändra och använda upphovsrättsligt skyddade test, eftersom det handlar om en icke-kommersiell tillämpning. Detta är en missuppfattning. Från vår sida har vi emellertid under alla år haft en mycket moderat «prispolitik» gentemot forskare. Det ligger även i vårt intresse att de test vi marknadsför både används i olika forskningsprojekt och beforskas vidare.

Assessio har varken mandat för eller intresse av att «styra» forskningen och naturligtvis inte heller för att «förhandsgodkänna» några forskningsprojekt. Våra bevekelsegrunder handlar om behörighet för inköp av psykologiska test samt ett intresse av att värna upphovsrätten. Jag tar gärna emot fler synpunkter! Min mailadress är k.forssen@psykologiforlaget.se